

ШПАК КРИСТИНА ОЛЕГІВНА

студентка Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ГРАЧОВА ОЛЕКСАНДРА ЮРІЙВНА

студентка Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ГОЛОВКО ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри інтелектуальної власності та приватного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ В МЕЖАХ СПРАВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Статтю присвячено специфіці впровадження відновного правосуддя у кримінальних справах щодо неповнолітніх в Україні. Авторами здійснено дослідження функціонування ювенальної юстиції в Україні, а також перспектив впровадження державних програм щодо застосування відновних практик шляхом огляду основних положень національного законодавства та міжнародних практик. Також у статті висвітлено поняття, принципи та форми відновного правосуддя, проведено розмежування відновного правосуддя від офіційного кримінального судочинства. Сформульовано авторську позицію і пропозиції подальшого реформування кримінального правосуддя щодо неповнолітніх осіб в Україні, шляхом впровадження відновного підходу із залученням міжнародних практик.

Ключові слова: відновне правосуддя, ювенальна юстиція, неповнолітні особи, кримінальні правопорушення, правосуддя, дружнє до дитини.

Постановка проблеми. На сьогодні низька соціальна захищеність дітей є однією з причин, що впливає на підвищення рівня злочинності серед неповнолітніх осіб, яка має досить часто латентний характер. Більшість неповнолітніх осіб, які вчинили злочини (фактично кожний другий) – це особи, позбавленні належного догляду та контролю дорослих. Відтак 20% підлітків, які вчинили кримінальні правопорушення, виховуються у неповних родинах. Окрім цього, такі негативні тенденції зумовлені також неналежною роботою органів державної системи профілактики злочинності серед молоді, зокрема проблеми у функціонуванні ювенальної юстиції в Україні, системи пробації, а також застосуванні відновних практик у традиційному правосудді.

За офіційною статистикою до найбільш поширених видів злочинів, скоєних неповнолітніми можна віднести: крадіжку, грабїж, розбій, вимагання, вбивство, навмисне заподіяння тілесних ушкоджень, зґвалтування, насильницькі дії сексуального характеру, тощо. Також даний кримінальний напрямок може набувати групового характеру [1].

Варто зауважити, що характер злочинності неповнолітніх часто змінюється, частіше спостерігаються рецидивні діяння. Так, за статистикою Генпрокуратури, в 70% випадках неповнолітній правопорушник, який потрапив за ґрати на строк більше одного року, потрапляє у в'язницю повторно [2]. Зокрема це пов'язано із процесом офіційного правосуддя, що передбачає каральний підхід до правопорушника.

Тому на сьогодні постає потреба у дослідженні альтернативних механізмів державного регулювання правопорушень скоєних неповнолітніми особами, що будуть сприяти зниженню рівня злочинності серед неповнолітніх осіб та будуть направлені на відновлення соціально-психологічного стану обох учасників кримінального процесу.

Мета роботи. Дослідити систему ювенальної юстиції в Україні та специфіку вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми особами. Співвіднести поняття офіційного та відновного правосуддя, а також розглянути потребу в запровадженні відновного правосуддя в Україні. Дослідити міжна-

родні практики застосування відновного правосуддя щодо неповнолітніх осіб.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у зв'язку з вчиненням кримінальних правопорушень неповнолітніми особами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями впровадження та застосування відновного правосуддя в Україні займалися такі науковці, як: Землянська В. В. [6], Закірова С. [3], Мурзановська А.В. [7], Головка О.М. [19]. Окрім того, міжнародні практики застосування відновного правосуддя вивчали Аркелян Р.Ф. [14], Микитина Ю.І. [16], Грущинський Я. [15].

Виклад основного матеріалу. Злочинність неповнолітніх як соціальне явище має низку причин, зокрема цьому сприяли криза в соціальній та економічній сфері країни, а також зниження рівня добробуту значної кількості громадян. Окрім цього, збільшенню випадків злочинності серед неповнолітніх посприяла відсутність єдиної, чіткої та логічно вибудованої системи державних інститутів, покликаних займатися проблемами неповнолітніх. Ці проблеми гальмують процес подолання негативних явищ серед підлітків, які потрапили у конфлікт із законом.

Тому на сьогодні запорукою належної опіки над дітьми всіх категорій є в першу чергу цілеспрямована спільна діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій. Як свідчать надбання міжнародних практик, ця діяльність охоплюється загальною системою ювенальної юстиції.

Ювенальна юстиція – це досить нове поняття у праві. Під ним слід розуміти певну систему державних та громадських органів, установ та організацій, що відповідно до норм закону та за допомогою психолого-педагогічних методик здійснюють правосуддя щодо дітей, профілактику та попередження правопорушень дітей та проти дітей [3]. Важливо зауважити, що метою ювенальної юстиції є не покарання, а виховання молодих людей шляхом скорочення шкідливого впливу на дітей і підлітків фактора залучення їх у кримінальне судочинство.

Окрім того, на сьогодні в Україні існує понад 700 служб у справах дітей, але загальна кількість соціальних працівників, що опікуються проблемами захисту дітей, становить всього близько лише 4000 осіб. Однак така чисельність соціальних працівників не може в повній мірі гарантувати соціальних захист, а тим паче доступ державних програм в рамках ювенальної юстиції неповнолітнім особам [3].

Проте варто зауважити, що порівняльний аналіз положень Кримінального процесуального кодексу

України та Кримінального кодексу України свідчить про реалізацію та дотримання міжнародних стандартів та принципів щодо здійснення спеціалізованого судочинства відносно неповнолітніх. Зокрема, особливості кримінального провадження передбачені окремою главою 38 КПК України, яка містить норму про те, що кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений на це керівником органу досудового розслідування [4].

Судова практика свідчить про гуманізацію призначених мір покарання неповнолітнім. Основними серед них стали примусові заходи виховного характеру, накладення штрафу, призначення громадських робіт. Указані міри кримінального покарання суди призначали до кожного четвертого засудженого. Аналогічна тенденція збереглась і в минулому році. Про це свідчить також те, що суди звільнили від відбування покарання з випробуванням 61,3% від загальної кількості засуджених неповнолітніх [2].

Вагомим кроком до запровадження ювенальної юстиції є передбачена статтею 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» спеціалізація судів із здійсненням кримінального провадження щодо неповнолітніх. До такого судді пред'являються особливі вимоги, адже окрім основних вимог щодо його компетенції, постає потреба в розумінні дитячої психології, вираховуванні соціально-психологічних та інших особливостей розвитку неповнолітнього. Варто наголосити на тому, що для комплексного впровадження системи ювенальної юстиції в Україні необхідні також ювенальні прокурори, ювенальні слідчі, ювенальні адвокати, медіатори, які будуть здатні безпосередньо забезпечувати процес функціонування ювенальної юстиції.

Як показують кримінологічні дослідження, ув'язнення негативно впливає на засудженого. Зокрема про цей факт свідчать статистичні дані щодо рецидивності скоєння правопорушень неповнолітніми. Тому слід наголосити на необхідності більш широкого застосування альтернативних покарань – пробачії, яка полягає у встановленні нагляду за правопорушником, який залишається на волі, але судом накладені на нього відповідні зобов'язання й обмеження.

На сьогодні в Україні діє офіційне правосуддя, яке передбачає каральний підхід, тобто головною метою процесу є встановлення вини та покарання правопорушника. Таким чином, держава застосовує встановлені законом засоби примусу, у вигляді притягнення обвинуваченого до певного виду юридичної відповідальності: позбавленням волі засудженого, штраф, відшкодуванням завданої матеріальної чи

моральної шкоди. Однак у даному випадку перелічені санкції жодним чином повноцінно не вирішують конфлікт між потерпілою особою та правопорушником.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України: кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [5]. З цього можна зробити висновок, що кримінальне правопорушення визнається діянням, як таким, що порушує закон, а не права учасників суспільних правовідносин. Тобто жертва під час офіційного правосуддя залишається поза процесом і її інтереси жодним чином не враховуються державою.

Неповнолітній, потрапляючи під той чи інший вид санкцій, не усвідомлює значення своєї відповідальності за вчинене ним діяння, що становить загрозу повторного вчинення правопорушення. Окрім того, найчастіше до правопорушників, що скоїли злочини, застосовується такий вид відповідальності як позбавлення волі. Даний вид санкції є доволі небезпечним саме для неповнолітніх осіб. Адже основне формування неповнолітньої особи як особистості буде відбуватися у місцях позбавлення волі, що безумовно буде негативно впливати на психіку правопорушника і у майбутньому такі особи ще більше будуть небезпечними для суспільства.

Дане явище чітко ілюструє те, що застосування офіційного правосуддя до неповнолітніх осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, жодним чином не сприяє зменшенню випадків кримінальних проступків чи злочинів серед молоді. Тому застосування відновного правосуддя є важливим кроком в кримінальному процесі України.

Відновне правосуддя – це системний спосіб розв'язання конфліктних ситуацій, який передбачає відновлення, порушеного у наслідок конфлікту, соціально-психологічного стану, а також відшкодування завданої конфліктом шкоди. До відновних практик належать: розв'язання кримінальних конфліктів – програми відновного правосуддя (медіація між потерпілим і правопорушником, сімейна конференція, тощо); розв'язання конфліктів у школах – медіація, у тому числі медіація однолітків, кола тощо [6].

Визначаючи принципи відновного правосуддя, слід зазначити як загальноновизнані правові засади (гуманізм, законність, рівність перед законом, повага до гідності особи), так і спеціальні принципи, серед яких можна виділити наступні: добровільність; консенсус; відновлення стану потерпілого; повне відшкодування шкоди; участь представників громади тощо [7, с. 289].

Тобто основна мета відновного підходу полягає у вирішенні певного конфлікту не шляхом встановлення вини та покарання правопорушника, а навпаки донести до його обов'язок та зобов'язання відшкодувати збитки особі, якій було завдано шкоду. Окрім того, на відміну від офіційного правосуддя, відновний підхід направлений безпосередньо на примирення сторін, що дозволяє вирішувати конфлікти між учасниками процесу.

Незважаючи на те, що в Україні на сьогодні існує проблема, як вже зазначалось, щодо впровадження ювенальної юстиції, проте чинне законодавство країни передбачає реалізацію певних державних програм у сфері відновного правосуддя щодо неповнолітніх осіб.

В першу чергу слід зазначити, що відповідно до ст. 46 Кримінального кодексу України, передбачено звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку примирення винного з потерпілим [5], а також згідно з нормами глави 35 Кримінального процесуального кодексу України, визначено умови проведення кримінального процесу за участі неповнолітніх осіб, та надається можливість потерпілому укласти угоди про примирення з обвинуваченим [4].

Окрім того, згідно з пунктом 18 Указу Президента України «Про національну стратегію у сфері прав людини»: передбачається запровадити ефективну систему правосуддя за участю неповнолітніх з урахуванням міжнародних, у тому числі європейських, стандартів [8].

Варто зауважити, що за останні роки Кабінетом Міністрів України (надалі - КМУ) було також прийнято ряд важливих нормативних актів: Постанову КМУ «Про затвердження Державної соціальної програми “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2021 року», що передбачає створення системи правосуддя, дружнього до дитини, а саме: впровадження дієвих форм і методів профілактики вчинення правопорушень дітьми; удосконалення системи захисту прав та інтересів дітей, які вчинили правопорушення; розвиток системи правосуддя, дружнього до дитини; впровадження ювенальної юстиції [9].

Також було прийнято Розпорядження КМУ «Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року». Згідно з нормами даного акту запроваджується вдосконалення механізмів юстиції щодо дітей на засадах забезпечення їх прав шляхом забезпечення дієвого правосуддя, соціально-виховних та реабілітаційних програм для неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом, профілактичні та освітні програми, що можуть допомогти дитині набути навичок з

розв'язання соціальних, побутових проблем, створення можливостей для навчання керувати власною поведінкою та виваженого ставлення до своїх вчинків, професійного розвитку та налагодження стосунків у сім'ї та громаді [10].

Окремої уваги заслуговує пілотний проект «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину» (надалі – Програма), що був впроваджений в Україні з 2019 року. Наразі проект діє на всій території України. Відповідно до даної програми: між потерпілим та неповнолітнім правопорушником укладається угода за результатами медіації. Окрім того, надалі обвинувачений проходить певний курс із психологом та обов'язково проходить призначені ресоціалізаційні заходи, тобто це може бути певна суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, або громадський вплив. І якщо неповнолітній успішно пройде етап ресоціалізації та відшкодує шкоду потерпілій стороні, то він матиме шанс бути звільненим від кримінальної відповідальності, що надасть йому можливість повернутися до нормально життя. На сьогодні ця Програма реально діє в Україні, так за даними статистики на 2020 р. було прийнято рішення суду про звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності [11].

Також в Україні діє Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх (надалі – Рада), утворена згідно з Постанови КМУ «Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх» з метою запровадження міжінституційної платформи для системного обговорення та вирішення проблемних питань розвитку правосуддя щодо неповнолітніх, прийняття узгоджених рішень, що відповідають інтересам дитини. Окрім того, на Раду покладаються обов'язки: координації дій органів виконавчої влади з метою забезпечення розвитку політик і практик забезпечення інтересів неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення, стали жертвами, або свідками злочинів; здійснення заходів щодо удосконалення нормативно-правової бази з питань правосуддя щодо неповнолітніх з урахуванням досвіду зарубіжного законодавця та дослідження шляхів вирішення проблемних питань функціонування відновного правосуддя в Україні [12].

Окрім того, в Україні також діє Інститут миру і порозуміння, який безпосередньо займається процесом медіації між потерпілим і правопорушником, в якій учасники конфлікту із залученням неупередженої третьої сторони – медіатора, разом беруть активну участь у визначенні наслідків правопорушення та шляхів їх виправлення [13].

Таким чином, можна спостерігати, що застосування відновного правосуддя в Україні є досить перспективним для нашої країни. Проте, у свою чергу залишаються проблеми щодо ефективного запровадження відновного правосуддя у кримінальному процесі України щодо неповнолітніх осіб, тому варто дослідити міжнародні практики застосування відновного правосуддя.

Першою країною, в якій було встановлено реалізацію відновних практик для неповнолітніх осіб вважається Норвегія. Саме ця провідна країна базується на зародженні медіації ще з 1970 року, але почала базувалася на основі експерименту у вчиненні крадіжки неповнолітньою особою, яка була відомою у 1981 року. Справа була успішною і вже за останні роки майже 81 із 345 норвезьких муніципалітетів підтримували нововведення – відновне правосуддя, яке виражалося у рішенні до громади до свого району. А вже із 1991 року вона стала більше доступною у 1991 році. У законодавстві Норвегії дане положення закріплено у «Акті про муніципальні ради медіації», який був встановлений у 1991 року, Постанови 1992 р., Циркуляр 1993 р., розділи 71- 72 Кримінально-процесуального кодексу 1998 р. у частині 2 включають в себе право прокурора у разі вчинення не суспільного небезпечного діяння без протиправних наслідків передати правопорушника до медіаційного процесу.

Медіація в Норвегії для правопорушника – це розуміння і визнання особи вини за своє кримінальне правопорушення, без повторного вчинення його, відшкодування морального стану людини. Дуже часто передаються злочини на другому, а також третьому етапі розслідування, де жертва проходить психологічну реабілітацію та має усвідомлення того, що з нею сталося. Згідно із Кримінальним Кодексом Норвегії, справа може відбуватися на основі медіації лише тоді, коли правопорушення є незначним, вина доведена і це є власним волевиявленням обох сторін. Взагалі, дана медіація і досі відбувається у кожному районі окремо, спираючись на установу суспільних відносин і між місцевою владою. Фінансування здійснюється Міністерством соціальної політики і Міністерством Юстиції. Для учасників медіації вона є повністю безкоштовною. У ці послуги також входить відновлення морального стану обох сторін та психологічна підтримка.

У наш час існує близько 700 медіаторів, яких обирають терміном на 4 роки. Хоча медіатори не мають юридичної освіти, але бажаним є те, аби вони пройшли курси із «Основ відновного правосуддя», розуміли проблематику даного питання. У Норвегії медіація є прямою дією, яка полягає у укладанні.

Згідно із статистики Генпрокуратури Норвегії з 1995 по 2021 рік на медіацію було направлено 5000 справ, з них 82% - порушення неповнолітніх. Майже 78% справ вирішено успішно і полягали у виконанні громадських робіт правопорушником, сплату штрафу від батьків. Найбільш поширені справит – крадіжка у магазині, вандалізм та хуліганство.

Однією із найбільш розвинених країн у справах медіації є Канада. За статистикою Генеральної Прокуратури Канади із 1974 року по 2021 року кожного місяця реалізується понад 100 справ щотижня. Програми відновного правосуддя реалізуються на основі «Кримінального Кодексу Канади», «Постановою про неповнолітніх».

Досвід Канади ґрунтується на тому, що неповнолітній, який вчинив суспільно – небезпечне діяння перш за все проходить реабілітацію, яка полягає у тому, що він обов'язково відвідує центр психологічної допомоги, щоб зрозуміти свої вчинки та наслідки для суспільства. Як показує статистика, за останній рік майже 95 % правопорушників покалися за злочин, який вчинили і переконані, що він не відбудеться повторно.

У Канаді діє дві форми відновного правосуддя, котрі є різними за своєю структурою та змістом. Найбільш розвиненими в Канаді є громадські обговорення. Такі програми реалізують справи неповнолітніх на основі залучення родичів обох сторін, офіцерів та медіаторів для обговорення даного питання та його проблематики. Медіатори в свою чергу є спікерами та запрошеними фігурами у спілкуванні, котрі допомагають досягти консенсусу та компромісу.

Також іншою формою є безпосередня медіація між правопорушником і жертвою без третіх сторін на основі підписання угоди. За таких програм також відбувається відшкодування збитків, проте також розповсюджено є лікування та спеціальні тренінги з поведінки.

У Франції з 1980-х років є абсолютно доступною програма медіації. Вона відбувається на основі Кримінально-процесуального кодексу, а саме статей 40,41, згідно із якої саме прокурор має вирішувати чи може дана справа реалізуватися за допомогою відновних практик. Проте як зазначають прокурори, уже на початковій стадії вони передають справу на медіацію, якщо злочинцем є неповнолітня особа, адже дана судова справа у вигляді покарання позбавлення волі може вплинути на формування її як особистості, моральних якостей та чеснот.

За Кримінальним Кодексом Франції медіація для неповнолітніх відбувається за прямою і непрямую дією [14]. Послуги відбуваються за рахунок волонтерів і для учасників медіаторів є безоплатною. На-

вчання медіаторів є також безоплатним і 70% медіаторів мають освіту, за якої здійснюють навчання.

Розвитком медіації займається також Національний інститут медіації та допомоги. Інститут включає 160 служб, надає потерпілим моральне та фізичне відшкодування. Також у Франції є етичний кодекс, за яким діє регулювання справ неповнолітніх.

Медіація Франції діє на основі чотирьох етапів:

1. Підготовчий – формування угоди, на основі якій буде безпосередньо відбуватися медіація, попередня робота з сторонами.

2. Медіація – примирення та укладання угоди.

3. Закриття справи та її безпосередня оцінка.

Із 1997 року за даними статистики Генеральної прокуратури Франції проведено близько 100 000 медіацій, із них більше 75% справ є успішними та укладаються безпосередньо за згодою учасників.

Висновки. Нині стан і тенденції злочинності неповнолітніх, як показує аналіз статистичних даних, свідчать про нагальну потребу організації цілеспрямованих дій суспільства та держави щодо попередження такої злочинності та її запобігання. Здійснивши співвідношення офіційного та відновного правосуддя, автори дійшли думки, що на сьогодні в Україні є нагальна потреба у ефективному запровадженні відновного правосуддя, що допоможе в подальшому зменшити кількість правопорушень, скоєних підлітками.

Було досліджено національне законодавство, виявлено його переваги та недоліки. У ході цього було встановлено, яким чином нормативно-правові акти можуть вдосконалюватися з огляду на їхню структуру та ефективність. Як показує моделювання Міністерства Юстиції, протягом 2021-2025 року будуть звертатися до відновного правосуддя більше, ніж 55% населення у справах пов'язаних з такими кримінальними правопорушеннями: легкі тілесні ушкодження, бійки, крадіжки [7]. Окрім того, проаналізувавши нормативно-правові акти і відновні практики провідних світових країн: Франція, Канада та Норвегії, ми встановили, що вони здійснюють виконавчу діяльність задля відновлення справедливості, налагодження зв'язку і відновлення правосуддя, захисту основоположних прав і свобод людини, суспільних відносин. Врахуванням євроінтеграційних процесів, які сприяють розвитку правосуддя в Україні, є важливим для України у тому числі, для гуманізації кримінально-правової політики та поширенням ідеї відновного правосуддя [19].

Основними причинами, які перешкоджають поширенню відновного правосуддя в Україні, є, насамперед, специфіка національного правосуддя, зорієнтованого в основному на покарання, недостатня регламентація у кримінальному процесуальному за-

конодавстві порядку укладення угод саме з неповнолітнім підозрюваним, обвинуваченим, низька поінформованість громадян про можливість проведення процедур відновного правосуддя у справах неповнолітніх та необізнаність про них серед самих учасників кримінального провадження. Тому на сьогодні є

вкрай важливою реалізація відповідних національних та міжнародних програм, щодо застосування відновного правосуддя до неповнолітніх. Це дозволить значно зменшити рівень злочинності серед неповнолітніх осіб та буде направлене на відновлення його соціального становища у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Особливості розслідування злочинів, учинених неповнолітніми. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/orovz/lections/lection9.html>.
2. Відновне правосуддя для дітей: перші успішні кейси. Міністерство юстиції України: офіційний сайт. 16.04.2019. URL: <https://minjust.gov.ua/en/news/ministry/vidnovne-pravosuddya-dlya-ditey-persh-uspishni-keysy>.
3. Закірова С. Ювенальна юстиція в Україні: проблеми, перспективи. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://nbuvip.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2734:yuvnalna-yustitsiya-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
6. Землянська В. В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України : навч. посіб. Київ : Видав. Захаренко В. О., 2008. 200 с.
7. Мурзановська А. В. Відновне правосуддя: окремі методологічні аспекти досліджень правового регулювання та практики застосування в Україні. Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 288-291.
8. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021 р. №119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>.
9. Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 р. № 453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-п#Text>.
10. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-р#Text>.
11. Відновне правосуддя-новий підхід реагування на злочин, вчинений неповнолітніми. Міністерство юстиції України: офіційний сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/vidnovne-pravosuddya-noviy-pidhid-reaguvannya-na-zlochyn-vchineniy-nepovnolitnimi>.
12. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2017-п#Text>.
13. Інститут миру і порозуміння: офіційний сайт. URL: <https://rj.org.ua>.
14. Аркелян Р. Ф. Компоративний аналіз програм відновного правосуддя в Англії, Уельсі, Бельгії, Німеччині, Фінляндії, Швейцарії. *Юридична наука*. 2015. № 6. С. 121–123
15. Грущинський Я. Європейський суд покарав нас на мільйон євро. *Голос України*. 2013. № 12. С. 3.
16. Медіація у кримінальних справах: деякі правові аспекти: навчальний посібник / за ред. Ю. І. Микитина. Київ : БО «Український Центр Порозуміння», 2006. 84 с.
17. Directive 2008/52/Ec of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. *Official Journal of the European Union*. 2008. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052&from=EN>.
18. EU overview on mediation. European e-Justice. URL: https://e-justice.europa.eu/content_eu_overview_on_mediation-63-en.do.
19. Головка О. М. Право на інформацію щодо альтернативних методів вирішення спорів. *Інформація і право*. 2019. №1(28). С. 144-151. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/18_5.pdf.

REFERENCES

1. Osoblyvosti rosliduvannya zlochniv, uchynenykh nepovnolitnimi. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/orovz/lections/lection9.html> [in Ukrainian].

2. Vidnovne pravosuddia dlia ditei: pershi uspishni keisy. Ministerstvo yustytzii Ukrainy: ofitsiyni sait. 16.04.2019. URL: <https://minjust.gov.ua/en/news/ministry/vidnovne-pravosuddya-dlya-ditey-pershi-uspishni-keysy> [in Ukrainian].
3. Zakirova S. Yuvenalna yustytziia v Ukraini: problemy, perspektyvy. Tsentr doslidzhen sotsialnykh komunikatsii NBUV. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2734:yuvenalna-yustytziya-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350 [in Ukrainian].
4. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
5. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
6. Zemlianska V. V. (2008). Vidnovne pravosuddia v kryminalnomu protsesi Ukrainy. Kyiv : Vydav. Zakharenko V. O. [in Ukrainian].
7. Murzanovska A. V. (2021). Vidnovne pravosuddia: okremi metodolohichni aspekty doslidzhen pravovoho rehuliuвання ta praktyky zastosuvannya v Ukraini. Vydavnychiy dim «Helvetyka», Vol. 2, 288-291 [in Ukrainian].
8. Pro Natsionalnu stratehiu u sferi prav liudyny: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.03.2021 r. № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537> [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi sotsialnoi prohramy «Natsionalnyi plan dii shchodo realizatsii Konventsii OON pro prava dytyny» na period do 2021 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.05.2018 r. № 453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-p#Text> [in Ukrainian].
10. Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii reformuvannya systemy yustytzii shchodo ditei na period do 2023 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.12.2018 r. № 1027-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-r#Text> [in Ukrainian].
11. Vidnovne pravosuddia-novyi pidkhid reahuvannya na zlochin, vchynenyi nepovnolitnomy. Ministerstvo yustytzii Ukrainy: ofitsiyni sait. URL: <https://minjust.gov.ua/m/vidnovne-pravosuddya-noviy-pidhid-reahuvannya-na-zlochiny-vchynenyi-nepovnolitnimi> [in Ukrainian].
12. Pro utvorennia Mizhvidomchoi koordynatsiinoi rady z pytan pravosuddia shchodo nepovnolitnykh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.05.2017 r. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2017-p#Text> [in Ukrainian].
13. Instytut myru i porozuminnia: ofitsiyni sait. URL: <https://rj.org.ua> [in Ukrainian].
14. Arkelian R. F. (2015). Komporatyvnyi analiz prohram vidnovnoho pravosuddia v Anhlui, Uelsi, Belhii, Nimechchyni, Finliandii, Shveitsarii. *Yurydychna nauka – Legal science*, 6, 121–123 [in Ukrainian].
15. Hrushchynskyi Ya. (2013). Yevropeiskyi sud pokarav nas na milion yevro. *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 12 [in Ukrainian].
16. Mediatsiia u kryminalnykh spravakh: deiaki pravovi aspekty. Yu. I. Mykityna (Ed.). Kyiv : BO «Ukrainskyi Tsentr Porozuminnia» [in Ukrainian].
17. Directive 2008/52/Ec of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. *Official Journal of the European Union*. 2008. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052&from=EN> [in English].
18. EU overview on mediation. European e-Justice. URL https://e-justice.europa.eu/content_eu_overview_on_mediation-63-en.do [in English].
19. Holovko O. M. (2019). Pravo na informatsiiu shchodo alternatyvnykh metodiv vyrishennia sporiv. *Informatsiia i pravo – Information and law*, 1(28), 144–151. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/18_5.pdf [in Ukrainian].

ШПАК КРИСТИНА

студентка Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

ГРАЧЁВА АЛЕКСАНДРА

студентка Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

ГОЛОВКО ОЛЬГА

кандидат юридических наук, старший преподаватель кафедры интеллектуальной собственности
и частного права Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

ВОСТАНОВИТЕЛЬНОЕ ПРАВОСУДИЕ ПО ДЕЛАМ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Статья посвящена проблеме внедрения восстановительного правосудия по делам несовершеннолетних в Украине. Авторами проведено исследование функционирования ювенальной юстиции в Украине, а также внедрение государственных программ по использованию восстановительных практик, путем обзора основных положений национального законодательства и международных практик. Также в статье отражены понятия, принципы и формы восстановительного правосудия, проведено разграничение восстановительного правосудия от официального уголовного судопроизводства. Сформулирована авторская позиция и предложения по дальнейшему реформированию уголовного правосудия в отношении несовершеннолетних в Украине путем внедрения восстановительного подхода с привлечением международных практик.

Ключевые слова: восстановительное правосудие, ювенальная юстиция, несовершеннолетние лица, уголовные правонарушения, правосудие, дружелюбное к ребенку.

SHPAK KRYSTINA

student of the National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

GRACHEVA ALEXANDRA

student of the National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

GOLOVKO OLGA

PhD in Law, Senior Lecturer at the Department of Intellectual Property and Private Law
of the National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

RESTORATIVE JUVENILE JUSTICE

Problem setting. Today, society is developing rapidly, there is a process of globalization, the influence of information technology is growing significantly, which in some way complicates public relations and conflicts that need to be effectively resolved and resolved through justice.

Raising this issue, in our opinion, we should first of all pay attention to such a problem as juvenile delinquency, because it is the rapid development of information technology has significantly affected the spread of this phenomenon. Thus, it should be emphasized that the state does not fully contribute to solving this problem, which just clearly illustrates the problem in the introduction of juvenile justice in Ukraine. The actualization of this issue is primarily due to the lack of understanding of the implementation of new changes in the protection of children's rights in Ukraine. The state must understand that it has a responsibility to increase the responsibility of adults for the safety and lives of people.

In turn, as already mentioned, low social protection of children creates crime among minors. And here there is another problem: the application of official justice, which involves primarily the application by the state to offenders of certain coercive measures, which is provided for in the sanctions of legal norms.

In our opinion, this method of justice does not help to resolve the conflict between the victim and the accused. Because, in criminal proceedings, the main mediator of the accusation is the state, as a result of which the injured party receives double damage: both from the criminal offense itself and directly from justice, which has not solved the real problem in

essence. In turn, the offender, through the application of appropriate means of state coercion, is not aware of his responsibility for the act committed by him. Thus, today there is a need for the introduction and application of restorative justice in juvenile cases. Since the restorative approach is aimed at restoring the socio-psychological condition of both participants in the process, as well as real compensation for the damage to the injured party.

Target of research. Investigate juvenile justice in Ukraine, and the commission of criminal offenses by minors. Correlate the concepts of formal and restorative justice, as well as consider the need for restorative justice in Ukraine. Investigate national and international practices of juvenile justice, and implemented alternative programs for the application of restorative justice practices against juveniles in Ukraine.

The object of this study is: juvenile justice, the commission of criminal offenses by minors, restorative justice in Ukraine, as well as the involvement of international practices in the application of restorative justice to minors.

Analysis of recent researches and publications. This issue was studied by the following scientists: G. Kostova, V. Zemlyanska, V. Lyska, V. Sidletska and others.

Article's main body. The article is devoted to the problem of introduction of restorative justice in juvenile cases in Ukraine. The authors studied the functioning of juvenile justice in Ukraine, as well as the implementation of state programs for the introduction of restorative practices, by reviewing the main provisions of national law and international practices. The author's position and proposals for further reform of criminal justice for juveniles in Ukraine are formulated by introducing a restorative approach involving international practices. Norway is considered to be the first country to establish rehabilitation practices for minors. It is this leading country that has been based on the origins of mediation since 1970, but began on the basis of an experiment in the theft committed by a minor who was known in 1981. The case was a success, and in recent years almost 81 of Norway's 345 municipalities have supported innovation - restorative justice, which has been expressed in a community decision in their area. And since 1991 it has become more accessible in 1991. Norwegian law enshrines this provision in the Municipal Mediation Councils Act, which was established in 1991, the 1992 Resolutions, the 1993 Circular, sections 71-72 of the 1998 Code of Criminal Procedure, and Part 2 include the right to the prosecutor in case of committing a non-public dangerous act without illegal consequences to transfer the offender to the mediation process.

Conclusions and prospects for the development. Currently, the state and trends of juvenile delinquency, as shown by the analysis of judicial statistics, indicate the urgent need to organize consolidated and targeted actions of society and the state to prevent such crime, prevent its development and growth. Canada and Norway, we have established that they carry out executive activities for the restoration of justice, communication and restoration of justice, protection of fundamental human rights and freedoms, public relations. Also, these states are passing laws to get closer to the basics of restorative justice.

Despite their imperfections, their direct component is the formation of the moral condition of both parties, ensuring their understanding of the crime, solving issues related to the moral condition of the victim, which is manifested in her conscious assessment of the situation, psychological rehabilitation in case of mental illness: panic attacks, depression, which require quality treatment. Also, it is fundamental to report the guilt of a juvenile offender for his crime, the implementation of alternative measures of punishment: community service, a fine that would positively affect the further behavior of the offender. As practice shows, such an alternative in Ukraine would be a good attempt to minimize the level of crime among criminals also through advocacy in the form of lectures, seminars on offenses, as well as the adoption of alternative regulations in Ukraine, which would legally support mediation.

Key words: restorative justice, juvenile justice, minors, criminal offenses, child friendly justice.

Шпак К. О., Грачова О. Ю., Головка О. М. Відновне правосуддя в межах справ щодо неповнолітніх. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Shpak_Gracheva_Golovko17.pdf